

Nagy K. Krisztina

AMI TÚLÉLI A TAVAT

CLAIRE-LOUISE BENNETT: *Tó*. FORDÍTOTTA LÁZÁR JÚLIA,
MAGVETŐ, BUDAPEST, 2022.

Claire-Louise Bennett eredeti nyelven 2015-ben, fordításban 2022-ben megjelent kötete, a *Tó (Pond)* kísérleti regény, prózavers, napló. Egy írószági településen élő névtelen női elbeszélő intenzíven összpontosított megfigyeléseit, naplószerű elmélkedéseit, felidézett emlékeit, lírai megnyilatkozásait rögzíti. Nem egymásra épülő, kronologikusan rendezett történetek sora, hanem bensőséges hangulatot árasztó, kiszámíthatatlan gondolatfolyam. Főszereplője az elbeszélő és az őt körülvevő természet. A *Tóban* tulajdonképpen „alig történik” valami, narratív szempontból nincsenek váratlan fordulatok, csavarok, az egész mintha egy hosszú és rendkívül intim gondolatmenet volna, amely az elbeszélő magánytapasztalatát és a természethez fűződő viszonyát járja körül. A környék, ahol a fák, virágos kertek, veteményesek, tavak, bokrok, állatok jelenléte dominál, egyfajta *locus amoenus*-nak tűnik, de mindvégig kérdéses marad, hogy a természetközeli mindennapok milyen érzést keltenek mind az elbeszélőben, mind az olvasóban. A *Tó* ugyanis nem állít, hanem felvet és nyitva hagy kérdéseket: nem egyértelmű, hogy a magányos, vidéki hétköznapi idillikusak, unalmasak, kellemesek, ijesztők vagy monotonok. A szöveg ritmusát az elbeszélő által megélt események, gondolatok intenzitása alakítja.

Az elbeszélő-lírai én csapongó gondolatmenetét 20 rövidebb-hosszabb fejezet rögzíti, melyek néha szorosabban, de általában kifejezetten lazán kapcsolódnak egymáshoz. A szöveg struktúrája rendhagyó: amellet, hogy próza és líra váltakozik benne, a klasszikus történetmesélés, visszaemlékezések, elmélkedések, naplóbejegyzés-szerű feljegyzések, elnyújtott leírások, heves eszmefuttatások sora alkotja a szöveget, így a narráció keretei néhol szétfeszítettek. A szöveg egy angolkerthez hasonlít, amelyben a történetek és az elmélkedések szabálytalanul, zabolátlanul, szabadon helyezkednek el. A kiszámíthatatlanság és a kíváncsiság hajtja az olvasót ebben a „vad” szö-

veg-kertben, amelynek első, *Út a sötétbe* című fejezete is mintegy behív, bevezet ebbe a kertbe, s amelynek az utolsó fejezete, a *Régi terep* szintén rájátszik a szöveg szimbolikus térbeli elhelyezkedésére, valamint arra, hogy már ismerjük azt. A szöveg sodrása élővé teszi azt, annak ellenére, hogy sokszor a benne leírt monoton hétköznapi teendők közben az idő mintha megállna. Ezt az érzést a gyakori felsorolások, a növények, gyümölcsök és zöldségek folyamatos emlegetése, ismétlődése tovább erősíti. Az olvasó mégis sodródik, és amint esélye lenne „elunni” magát, egy újabb meglepő nyelvi megoldással találkozik, egy friss versbetéttel, egy teljesen oda nem illőnek tűnő eszmefuttatással, egy meghökkentő emléikkel. A hétköznapi témák monotonitását a bravúros nyelvi és narrációs megoldások billentik ki, és kölcsönöznek lüktetést a szövegnek. A rendkívül bizalmas és intim hangvétel révén az elbeszélő beavatja, bevonja az olvasót a mindennapjaiba, a gondolataiba, a magányába.

A szöveg-kertre azonban nem egy romantizált, érintetlen paradicsomi állapot jellemző, ebben a természetközeli környezetben a technológia átható és elengedhetetlen jelenlétével találkozunk (ezt legerőteljesebben a *Forgatógombok* című fejezetben figyelhetjük meg, de a háztartási gépek, az internet, a kerti gépek is elválaszthatatlan részei ennek a természetközeli világnak). Másfelől egy domesztikált természettel találkozunk, ahol az emberi jelenlét, az emberi beavatkozás igen hangsúlyos, olykor már zavaró, tolakodó. „Biztosan főzött teát, mielőtt még elindult volna figyelmeztető táblát kihelyezni a tóhoz, pedig a vize minden, csak nem mély. Ha rajtam múlik, biztosan nem jelzem táblával, hogy a tó az tó, akkor már inkább kiírom, hogy Moslékvödör, vagy hagyom az egészet. Persze, tudom, hogy az egész arra jó, hogy ne essenek bele a szaladgáló gyerekek, (...) de akkor sem értek egyet a felirattal.” (27–28.) A tó mellé biggyesztett „vacak furnérlemez”-re írt *tó* feliraton való elmélkedés fontos szöveghely, ugyanis itt határozottan kirajzolódik az elbeszélő álláspontja, meggyőződése, miszerint a megjelölés, az emberi beavatkozás feleslegessé és zavaróvá teszi a természet magától értetődő, eredendő, eleve adott jellegét. A „tolakodó jelzés” révén a természet biztonságot nyújtó, tiszta közegébe bekerül valami oda nem illő, valami mesterséges: azáltal, hogy a jelölések közvetítővé válnak, megszüntetik a természettel való közvetlen kapcsolódás lehetőségét. A jelölő ily módon mintha eltávolítana, elidegenítene a jelölttől.

A regény eredeti angol címét kitevő „pond” jelentése ’kisebb tavacska, kerti tó’. Aligha róható fel a fordítónak, hogy a cím fordítása pontatlan, hiszen nincs erre külön szavunk a magyarban. Viszont más értelmezési ho-

rizontba helyezi a szöveget a *Pond* cím, mint a *Tó*, amely kapcsán talán előbb jut eszünkbe egy nagyobb tó, kint a szabadban, mint egy kis kerti tavacska, amely inkább dekorációként szolgál, és legtöbbször mesterségesen létrehozott. A szövegbeli tó nemcsak a magyar olvasót vezetheti félre, magát az elbeszélőt is megtéveszti: „[a Tó tábla] Biztosan túléli ezt a kis tavat. Aminek nagyon sekély a vize. Pedig mindig hittem a feneketlen mélységében. De egy nap, amikor bedobtam valamit, amitől szabadulni akartam, egy értékes, törött tárgyat, nem süllyedt el, csak lemerült. Valahogy beékelődött és borzasztóan látható maradt.” (37.)

A *tó* felirat az elbeszélő szerint túléli a valós tavat, amelynek jelenlétére figyelmeztet. A jelölő túléli a jelöltet. Bár a felirat a táblán zavaró, intimidáló, elidegenítő az elbeszélő számára, éppúgy figyelmeztet, megjelöl a borítón a könyv címe: *Tó*. Vajon a regény, a könyv mint materiális hordozó is túléli azt, amiről szól? Túléli a *Tó* a magányt? A leírt szó véglegességén, az írás konzerváló, megörökítő funkcióján való elmélkedés a szöveg során többször is megjelenik, ahogyan az írásra és olvasásra való reflexió is: „Ha egyszer leírtam egy szót, az már visszavonhatatlanná vált, mintha elrabolták volna. Folytattam, belesüllyesztettem a szavakat a papírba, talán azon tűnődve, ki vagy mi fogadja be őket?” (109.). Az írás egy meditatív, a magányt ellensúlyozó cselekvésként jelenik meg. Az elbeszélő befelé fordulása hangsúlyozza az írás előnyben részesítését a beszéddel szemben: „...és ne érezzék szükségét a beszédnek, ami minden rossz forrása” (22.). Az elbeszélő irányított figyelmével találkozunk: „...kissé jobban magamba gubóztam, kevésbé figyeltem kifelé” (23.). Ebben a világban a jelenlét belülről fakad, és a külvilág az, ami megzavarja: „mivel még nem voltam igazán jelen, nem tudtam, hogy szeretem a dolgokat” (24.). A kifelé figyelés legtöbbször a természet megfigyelésében merül ki, olykor a szomszédok ház előtt zajló beszélgetései, a munkások zavaró párbeszédének hallgatása közben.

A magány terei hibrid terek, nincs éles határ a természeti és az emberi között, nem különül el kategorikusan az ember és az állat, a természetes és a mesterséges: „az én házamban például egy ideig szénát tároltak, de nagy valószínűséggel néha egy-egy vemhes tehén is itt talált nyugalmat” (27.). Az emberi beavatkozást gyakran természeti metaforák fejezik ki, ezzel is körvonalazva a természet és az ember élővilágának egybeolvadását, együtt élésük szétválaszthatatlan jellegét: „Nem akarok arról hallani, hogyan húzták elő a házamat a hegy oldalából. Illetlenség, tudom, de valahányszor ezt hallom, egy magzatmáztól nyákos, nyúlánk borjút látok, amint oldalvást kirángatják az anyja zsibbadt, reszkető hátsójából.” (34.) Nemcsak az ember befolyásolja

a természetet, hanem fordítva is érvényes: a természet is beleér, belenyúlik a szereplők életébe, intim szférájába. A szomszéd plédje egy levedlett hüllőpáncélhoz hasonlít, az elbeszélő dereka egy elröpülni készülő madárhoz.

Bennett nagyon tudatosan használja, irányítja a nyelvet, a bensőséges, titokzatos és kifürkészhetetlen nyelvet. Ahogy az elbeszélő fogalmaz: „Azt még nem tudom, milyen az első [nyelvem], ezért egyelőre angol szavakat használok a dolgok kifejezésére.” (31.) Ezek a szavak lehetnek tolakodók, termékenyek vagy éppen a magány megörökítésének eszközei/a magánytapasztalat jelölői, de mindenképp egy rendkívüli olvasmányélményt nyújtanak. Ha a szomszéd sekély vizű tava ki is szárad, a *Tó* megörökíti azokat a történeteket, gondolatokat, impulzusokat, melyeket a természet és a magány szül.